

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบันรัฐตระหนักเห็นความสำคัญอย่างยิ่ง กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศเป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (2545 – 2559) ได้มีเป้าหมายการพัฒนาการพัฒนารูปแบบเด็กปฐมวัย ตั้งแต่อายุ 0 – 5 ปี โดยส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพ การพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพดังที่กล่าวไว้ในหลักสูตรหรือในแผนการศึกษาชาติ ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพครู โดยกำหนดไว้ในหมวด 7 ว่าด้วยครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยพัฒนาครู และผู้บริหารให้มีการจัดการเรียนการสอนและการบริหารที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เห็นได้ว่า การพัฒนาครูให้มีคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่จะไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง มีความสุข สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข คนจึงเป็นเป้าหมายของการพัฒนาดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2545 – 2559) ได้กำหนดเป็นหลักการสำคัญของแผน โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของครูปฐมวัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่สำคัญไว้ 4 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

ประเด็นที่สอง พัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ประเด็นที่สาม การพัฒนาครู

ประเด็นที่สี่ ครูปฐมวัย

รายละเอียดของแต่ละประเด็นสรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละคน โดยหลักการของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มีสาระสำคัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 8 – 9)

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก
ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้กำหนดจุดมุ่งหมายเป็นมาตรฐานของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน

3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใฝ่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 กำหนดรายละเอียดของหลักสูตรในแต่ละประเด็นย่อยดังนี้

1. การจัดชั้นหรือกลุ่มเด็ก

ให้ยึดอายุเป็นหลักและอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล เช่น กลุ่มเด็กที่มีอายุ 3 ปี อาจเรียกชื่อ อนุบาลศึกษาปีที่ 1 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 4 ปี อาจเรียกชื่ออนุบาลศึกษาปีที่ 2 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 5 ปี อาจเรียกชื่ออนุบาลศึกษาปีที่ 3 หรือเด็กเล็ก ฯลฯ

2. ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1 – 3 ปีการศึกษาโดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

3. สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการและคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปีจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งที่สนใจ จะไม่เน้นเนื้อหาการท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต่อพัฒนาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษาศนิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น

ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4. ประสบการณ์สำคัญ

ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสบการณ์สำคัญมีดังนี้

- 1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่
 - 1.1.1 การทรงตัวและการประสานความสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่
 - 1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก
 - 1.1.3 การรักษาสุขภาพ
 - 1.1.4 การรักษาความปลอดภัย
- 1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่
 - 1.2.1 คนตรี

- 1.2.2 สุนทรียภาพ
- 1.2.3 การเล่น
- 1.2.4 คุณธรรม จริยธรรม
- 1.3 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่
- การเรียนรู้ทางสังคม
- 1.3.1 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง
- 1.3.2 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 1.3.3 การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ
- 1.3.4 การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของตนเองและผู้อื่น
- 1.3.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการพหุความคิดเห็นของผู้อื่น
- 1.3.6 การแก้ปัญหาในการเล่น
- 1.3.7 การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย
- 1.4 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่
- 1.4.1 การคิด
- 1.4.1.1 การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
- 1.4.1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ
- 1.4.1.3 การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง
- 1.4.1.4 การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่นและผลงาน
- 1.4.1.5 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุต่าง ๆ
- 1.4.2 การใช้ภาษา
- 1.4.2.1 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
- 1.4.2.2 การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสพการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
- 1.4.2.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
- 1.4.2.4 การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน

1.4.2.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง

1.4.2.6 การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ

1.4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ

1.4.3.1 การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.2 การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม

1.4.3.3 การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ขรุขระ/เรียบ ฯลฯ

1.4.3.4 การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.5 การตั้งสมมติฐาน

1.4.3.6 การทดลองสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.7 การสืบค้นข้อมูล

1.4.3.8 การใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1.4.4 จำนวน

1.4.4.1 การเปรียบเทียบจำนวนมากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน

1.4.4.2 การนับสิ่งต่าง ๆ

1.4.4.3 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง

1.4.4.4 การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)

1.4.5.1 การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก

1.4.5.2 การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน

1.4.5.3 การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งของต่าง ๆ

1.4.5.4 การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่ายและรูปภาพ

1.4.6 เวลา

1.4.6.1 การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ

1.4.6.2 การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้
พรุ่งนี้ ฯลฯ

1.4.6.3 การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ

1.4.6.4 การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

2. สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเอง ให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็ก สารที่เด็กอายุ 3–5 ปี ควรเรียนรู้มีดังนี้

2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกต้องลักษณะเรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเองแล้ว เด็กควรจะเกิดแนวคิดดังนี้

2.1.1 ฉันมีชื่อตั้งแต่เกิด ฉันมีเสียง รูปร่างหน้าตาไม่เหมือนใคร ฉันภูมิใจที่เป็นฉันเอง เป็นคนไทยที่ดี มีมารยาท มีวินัย รู้จักแบ่งปัน ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น แต่งตัว แปรงฟัน รับประทานอาหาร ฯลฯ

2.1.2 ฉันมีอวัยวะต่าง ๆ เช่น ตา หู จมูก ปาก ขา มือ ผม นิ้วมือ นิ้วเท้า ฯลฯ และฉันรู้จักวิธีรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย มีสุขภาพดี

2.1.3 ฉันต้องรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกาย และพักผ่อน เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโต

2.1.4 ฉันเรียนรู้ข้อตกลงต่าง ๆ รู้จักระมัดระวังรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นเมื่อทำงาน เล่นคนเดียว และเล่นกับผู้อื่น

2.1.5 ฉันอาจรู้สึกดีใจ เสียใจ โกรธ เหนื่อย หรืออื่น ๆ แต่ฉันเรียนรู้ที่จะแสดงความรู้สึกในทางที่ดี และเมื่อฉันแสดงความคิดเห็น หรือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความคิดของตนเอง แสดงว่าฉันมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดของฉันเป็นสิ่งสำคัญแต่คนอื่นก็มีความคิดที่ดีเหมือนฉันเช่นกัน

2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้อง

หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้แล้ว เด็กควรจะเกิดแนวคิดดังนี้

2.2.1 ทุกคนในครอบครัวของมันเป็นบุคคลสำคัญ ต้องการที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า และยารักษาโรค รวมทั้งต้องการความรัก ความเอื้ออาทร ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานและปฏิบัติตามข้อตกลงภายในครอบครัว ฉะนั้นต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

2.2.2 สถานศึกษาของเรามีชื่อ สถานศึกษาของเรามีคนอยู่ร่วมกันหลายคน ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ

2.2.3 ท้องถิ่นของเรามีสถานที่ บุคคล แหล่งวิทยากร แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สำคัญ

2.2.4 ฉันเป็นคนไทย มีวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่าง

2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ แนวคิดที่ควรให้เกิดหลังจากเด็กเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัวมีดังนี้

2.3.1 ธรรมชาติรอบตัวฉันมีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิตต้องการอากาศ แสงแดด น้ำและอาหารเพื่อเจริญเติบโต สำหรับสิ่งไม่มีชีวิตเช่น น้ำ หิน ดิน ทราย ฯลฯ มีรูปร่าง สี ประโยชน์และโทษต่างกัน

2.3.2 ลักษณะอากาศรอบตัวแต่ละวันอาจเหมือนหรือแตกต่างกันได้ บางครั้งฉันทายลักษณะอากาศได้จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น เมฆ ท้องฟ้า ลม ฯลฯ

2.3.3 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรอบตัวฉัน เช่น ต้นไม้ สัตว์ น้ำ หิน ดิน ทราย อากาศ ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตต้องได้รับการอนุรักษ์

2.4 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้แล้วเด็กควรเกิดแนวคิด ดังนี้

2.4.1 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวฉันส่วนใหญ่มีสี ยกเว้นกระจกใส

2.4.2 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวฉันมีชื่อ ลักษณะต่าง ๆ กัน สามารถแบ่งตามประเภท ชนิด ขนาด สี รูปร่าง พื้นผิว วัสดุ รูปเรขาคณิต ฯลฯ

2.4.3 การนับสิ่งต่าง ๆ ทำให้ฉันรู้จำนวนสิ่งของ และจำนวนนับนั้นเพิ่มหรือลดได้

2.4.4 สิ่งที่ช่วยในการชั่ง ตวง วัด มีหลายอย่าง เช่น เครื่องชั่ง ถ้วยตวง ช้อนตวง ไม้บรรทัด สายวัด เข็มนาฬิกา วัสดุสิ่งของอื่น ๆ บางอย่างอาจใช้การคาดคะเนหรือกะประมาณ

2.4.5 เครื่องมือเครื่องใช้มีหลายชนิดและหลายประเภท เช่น เครื่องใช้ในการทำสวน การก่อสร้าง เครื่องใช้ภายในบ้าน

2.4.6 ถนนเดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ด้วยการเดินหรือใช้ยานพาหนะ

2.4.7 นั้นติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น โดยการไปมาหาสู่กัน โทรศัพท์ โทรเลข จดหมาย จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และสภาพที่พึงประสงค์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และสภาพที่พึงประสงค์ สำหรับเด็กอายุ 5 ปี ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 33 – 41)

1. มาตรฐานที่ 1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
 - ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์สภาพที่พึงประสงค์

1. น้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์
2. เส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 รู้จักรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยสภาพที่พึงประสงค์

1. รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ได้หลายชนิด
2. ล้างมือหลังจากใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม และก่อนรับประทานอาหาร
3. ขับถ่ายเป็นเวลา
4. พักผ่อนเป็นเวลา
5. ระวังระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น

2. มาตรฐานที่ 2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เคลื่อนไหวร่างกายอย่างคล่องแคล่วและทรงตัวได้ดีสภาพที่พึงประสงค์

1. วิ่งอย่างรวดเร็วและหยุดได้โดยไม่ต้องเสียการทรงตัว
2. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

3. เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว

4. เดินต่อเท้าถอยหลังตามแนวได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ใช้มือได้อย่างคล่องแคล่ว

สภาพที่พึงประสงค์

1. โยนลูกบอลไปข้างหน้าได้อย่างมีเป้าหมาย
2. รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นได้
3. เขียนรูปสามเหลี่ยมมีมุมชัดเจน
4. ตัดกระดาษตามแนวเส้นได้โดยไม่มีรอยหยัก
5. ร้อยวัสดุที่มีรูขนาดเล็กได้

3. มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ 1 แสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์

สภาพที่พึงประสงค์

แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

สภาพที่พึงประสงค์

1. มีความมั่นใจในตนเองและกล้าแสดงออก
2. พึ่งพอใจในตนเอง ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น

4. มาตรฐานที่ 4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัยในตนเองและมีความรับผิดชอบ

สภาพที่พึงประสงค์

1. เก็บของเล่น ของใช้เข้าที่ได้เรียบร้อย
2. มุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จด้วยตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริตและยอมรับความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น

สภาพที่พึงประสงค์

1. ไม่หรือหยาบของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
2. รู้จักขอโทษและให้อภัย

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตากรุณาและช่วยเหลือแบ่งปัน

สภาพที่พึงประสงค์

1. แสดงความรักเพื่อนเด็กที่เล็กกว่า และสัตว์ต่าง ๆ
2. แบ่งปันและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 4 รู้จักประหยัด

สภาพที่พึงประสงค์

รู้จักใช้สิ่งของ/เครื่องใช้/น้ำ/ไฟอย่างประหยัด

5. มาตรฐานที่ 5 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และ
รักการออกกำลังกาย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนใจและมีความสุขกับศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว

สภาพที่พึงประสงค์

1. สนใจและมีความสุขขณะทำงานศิลปะ
2. สนใจ ชื่นชม และมีความสุขกับเสียงเพลง ดนตรี และการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรีและการเคลื่อนไหวตามจินตนาการ

สภาพที่พึงประสงค์

1. สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
2. แสดงท่าทาง / เคลื่อนไหว ประกอบเพลง จังหวะ และดนตรี

ตัวบ่งชี้ที่ 3 รักการออกกำลังกาย

สภาพที่พึงประสงค์

สนใจและมีความสุขในการชม / เล่น / ออกกำลังกาย

6. มาตรฐานที่ 6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง

สภาพที่พึงประสงค์

1. เลือกเครื่องแต่งกายของตนเองและแต่งตัวด้วยตนเอง
2. รับประทานอาหารด้วยตนเองอย่างถูกวิธี

7. มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพที่พึงประสงค์

1. สนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
2. หักขยะถูกที่
3. ไม่ทำลายสาธารณสมบัติ
4. ช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีสัมมาคารวะและมารยาทตามวัฒนธรรมไทย

1. แสดงความเคารพได้

2. รู้จักกล่าวคำขอบคุณและขอโทษ
 3. ปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามกาลเทศะ
8. มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- สภาพที่พึงประสงค์
1. รอคอยตามลำดับก่อน – หลัง ได้
 2. เล่นหรือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- สภาพที่พึงประสงค์
1. ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน
 2. เป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี
9. มาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องให้ผู้อื่นเข้าใจ
- สภาพที่พึงประสงค์
1. สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
 2. ฟังแล้วนำมาถ่ายทอดได้
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 อ่าน เขียนภาพและสัญลักษณ์ได้
- สภาพที่พึงประสงค์
1. เปิดและทำทำอ่านหนังสือพร้อมทั้งเล่าเรื่องไปด้วย
 2. เขียนชื่อของตนเอง / คำ / ข้อความที่ลอกแบบหรือจำมา
10. มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมตามวัย
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีความคิดรวบยอดในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
- สภาพที่พึงประสงค์
- จำแนกสิ่งของได้ตามสี รูปทรง ขนาด น้ำหนัก
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 แก้ปัญหาในการเล่นหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ
- สภาพที่พึงประสงค์
1. พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
 2. ตัดสินใจในเรื่องง่าย ๆ และยอมรับผลที่เกิดขึ้น

11. มาตรฐานที่ 11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ทำงานศิลปะตามความคิดของตนเอง

สภาพที่พึงประสงค์

สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสดงท่าทางตามความคิดของตนเอง

สภาพที่พึงประสงค์

แสดงท่าทาง เล่นบทบาทสมมติ ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้ที่ 3 เล่าเรื่องราวหรือนิทานตามความคิดของตนเอง

สภาพที่พึงประสงค์

เล่านิทาน เล่าสิ่งที่ตนคิด หรือเล่าเรื่องราวตามจินตนาการได้

12. มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

สภาพที่พึงประสงค์

1. ร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจ ตั้งแต่ต้นจนจบอย่างมีความสุข

2. รักหนังสือและมีความสนใจในการอ่าน เขียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสวงหาคำตอบด้วยวิธีการที่หลากหลาย

สภาพที่พึงประสงค์

1. ถามคำถาม / แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ

2. แสวงหาคำตอบ / ข้อเสนอด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย

3. เชื่อมโยงความรู้และทักษะต่าง ๆ ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี

การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3 – 5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. หลักการจัดประสบการณ์

1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
- 1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก
2. แนวทางการจัดประสบการณ์
 - 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
 - 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
 - 2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
 - 2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
 - 2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
 - 2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
 - 2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
 - 2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
 - 2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
 - 2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังกายมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย และศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับ

การตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมตลอดเวลาที่โอกาสอำนวย

3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหารเช้า พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

3.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ รับประทานอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

3.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านและบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

3.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์

การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ผู้สอนควรดำเนินการตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างละเอียด จนเกิดความเข้าใจว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไร เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ควรศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม

เพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ข้อมูลพัฒนาการเด็ก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้น

2. วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (จุดหมาย) ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี ผู้สอนต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาสาระการเรียนรู้

3. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้ซึ่งกำหนดไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นประสบการณ์สำคัญและส่วนที่เป็นสาระที่ควรรู้ โดยผู้สอนจะต้องวิเคราะห์และเลือกนำมากำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์

4. กำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนต้องกำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยซึ่งมีหลากหลาย รวมทั้งศึกษาแนวคิดจากนวัตกรรมที่ผู้สอนต้องการใช้สอดแทรกลงในการจัดประสบการณ์ สำหรับรูปแบบที่นิยมใช้จัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย คือ หน่วยการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์เป็นรายสัปดาห์ บางสัปดาห์อาจใช้หน่วยการจัดประสบการณ์ตามความสนใจของเด็ก โดยพิจารณาข้อมูลหลักสูตรสถานศึกษา ตัวเด็ก สภาพแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมประกอบ ทั้งนี้สามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

สำหรับการจัดประสบการณ์แบบหน่วย ผู้สอนต้องกำหนดหัวเรื่องโดยใช้เป็นแกนกลางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก การกำหนดหัวเรื่องสามารถทำได้ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 เด็กเป็นผู้กำหนด

วิธีนี้ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องได้ตามความสนใจของเด็ก เช่น ขณะที่เดินผ่านแปลงดอกไม้ เด็ก ๆ แสดงความสนใจผีเสื้อที่กำลังเกาะดอกไม้อยู่และต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ดังนั้นผู้สอนจึงนำเรื่องผีเสื้อมาเป็นหัวเรื่องในการจัดทำหน่วยการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 2 ผู้สอนและเด็กร่วมกันกำหนด

วิธีนี้เป็นวิธีที่กำหนดร่วมกันระหว่างผู้สอนกับเด็ก โดยผู้สอนกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็น แล้วนำเรื่องที่สนใจมากำหนดเป็นหน่วยการจัดประสบการณ์ เช่น ผู้สอนอ่านนิทานเกี่ยวกับ “ช้าง” ให้เด็กฟัง และมีการสนทนา อภิปรายเกี่ยวกับเรื่องช้างในที่สุดผู้สอนกับเด็กจึงตัดสินใจร่วมกันกำหนดเรื่อง “ช้าง” เป็นหน่วยการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 3 ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

วิธีนี้ผู้สอนจะเป็นผู้วางแผนกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์และสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยไว้ล่วงหน้าโดยพิจารณาจากโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยที่จัดทำไว้ หน่วยการจัดประสบการณ์นี้สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของเด็ก เช่น ผู้สอนกำหนดหัวเรื่อง “bung” ไว้ล่วงหน้าแล้ว แต่ปรากฏว่าเด็กอยากรู้เรื่อง “ผีเสื้อ” ผู้สอนสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนเรื่องนั้นมาเป็น “ผีเสื้อ” ได้และนำเรื่อง “bung” ไปจัดประสบการณ์ในโอกาสต่อไป

การกำหนดหัวเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์ ควรมีลักษณะดังนี้

1. เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก
2. ตรงตามความต้องการและความสนใจของเด็ก
3. สอดคล้องกับสภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก
4. ผนวกคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปได้อย่างผสมผสานกลมกลืน
5. เขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนควรพิจารณาเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่ผู้สอนนำไปใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัยที่ผู้สอนรับผิดชอบ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

5.1 นำหน่วยการจัดประสบการณ์ที่กำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้

เมื่อได้หน่วยการจัดประสบการณ์แล้ว ผู้สอนกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ให้เข้ากับหัวเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งสาระที่ควรเรียนรู้ในหลักสูตรนั้นเป็นสาระที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้ ทั้งนี้เพื่อประสงค์ให้สามารถยืดหยุ่นได้โดยง่าย สะดวกต่อการปรับให้เหมาะสมกับความสนใจและสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก

5.2 สังเกตหรือระดมความคิดจากเด็ก

ผู้สอนอาจสนทนากับเด็ก เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีประสบการณ์เดิมในหัวเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด เด็กอยากทราบอะไรเพิ่มเติม และผู้สอนควรตรวจสอบหลักสูตรเพื่อเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กควรเรียนรู้ในหน่วยหรือหัวเรื่องนั้น ๆ

5.3 เขียนแผนการจัดประสบการณ์

เมื่อได้ขอบข่ายสาระที่เด็กต้องการรู้และสาระที่ผู้สอนคิดว่าเด็กควรรู้เพิ่มแล้ว ผู้สอนต้องเขียนแผนการจัดประสบการณ์ โดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้สภาพที่พึงประสงค์ ในเด็กแต่ละกลุ่มอายุที่ผู้สอนรับผิดชอบ ประสบการณ์สำคัญที่คาดว่าจะเกิดขึ้น กิจกรรม และการประเมิน

สำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้า และเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบหน่วย (Unit)

ตารางกิจกรรมประจำวัน

ตารางที่ 2 แสดงกิจกรรมประจำวันของเด็กปฐมวัย

ตัวอย่างแบบที่ 1		ตัวอย่างแบบที่ 2	
8.00 – 8.30	รับเด็ก	8.30 – 9.00	รับเด็ก
8.30 – 8.45	เคารพธงชาติ สวดมนต์		เคารพธงชาติ สวดมนต์
8.45 – 9.00	ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ	9.00 – 9.30	กิจกรรมดนตรีและจังหวะ
9.00 – 9.20	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ	9.30 – 10.30	กิจกรรมเสรี + เกมการศึกษา
9.20 – 10.20	กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม	10.30 – 10.40	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
10.20 – 10.30	พัก (ของว่างเช้า)	10.40 – 11.20	กิจกรรมกลางแจ้ง
10.30 – 10.45	กิจกรรมในวงกลม	11.20 – 11.30	พัก (ล้างมือ ล้างเท้า)
10.45 – 11.30	กิจกรรมกลางแจ้ง	11.30 – 11.50	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
11.30 – 12.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)	11.50 – 13.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00 – 14.00	นอนพักผ่อน	13.00 – 15.00	นอนพักผ่อน
14.00 – 14.20	เก็บที่นอน ล้างหน้า	15.00 – 15.10	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20 – 14.30	พัก (ของว่างบ่าย)	15.10 – 15.30	พัก (รับประทานอาหารว่างบ่าย)
14.30 – 14.50	เกมการศึกษา	15.30 – 15.50	เล่นนิทาน
14.50 – 15.00	เตรียมตัวกลับบ้าน	15.50 – 16.00	เตรียมตัวกลับบ้าน

1. กิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุม

กิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุมเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่าง ๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม หนึ่งกิจกรรมเสรีนอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้วอาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีกปะ การตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปึกหมุด ฯลฯ

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3 – 5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1 – 2 กิจกรรมตามความสนใจ

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

การเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่ เสียงตบมือ เสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก รำมะนา กลอง ฯลฯ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนาการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวของเด็กมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ช้า ได้แก่ การคืบ คลาน
2. เร็ว ได้แก่ การวิ่ง
3. นุ่มนวล ได้แก่ การไหว้ การบิน
4. ชิงชัน ได้แก่ การกระต๊อบเท้าตึง ๆ ตีกลองดัง ๆ
5. ร่าเริงมีความสุข ได้แก่ การตบมือ หัวเราะ
6. เศร้าโศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง ฯลฯ

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ / กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยามาให้ความรู้ ฯลฯ

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริงของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่านิทานเรื่องต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่น่าเน้น การปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้ อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตาม ขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้อื่น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา ฯลฯ

4. การทดลอง/ ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิด แก้ปัญหา และ ส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลอง วิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่าง ๆ รอบสถานศึกษาหรือสถานที่ นอกสถานศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

6. การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อเร้าความสนใจและ ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะรูปคนและสัตว์รูปแบบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออก เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ เกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้น การแข่งขัน

5. กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียน เพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ผู้สอนควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

1. การเล่นเครื่องเล่นสนาม
2. การเล่นทราย
3. การเล่นน้ำ
4. การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง
5. การเล่นในมุมช่างไม้
6. การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา
7. การเล่นเกมการละเล่น

6. กิจกรรมเกมการศึกษา

กิจกรรมเกมการศึกษาเป็นเกมที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาที่ง่าย ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 3 – 5 ปี เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นหลักสูตรแกนกลางที่มุ่งพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติตามวัย เด็กเรียนรู้ด้วยความสุขจากการต้องปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อการเติบโตและพัฒนาที่สมบูรณ์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ประเด็นที่สอง พัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ความหมายของพัฒนาการเด็ก (Child Development) กุลยา ตันติผลาชีวะ (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2542 : 1) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของขนาดร่างกาย และทักษะจิตความสามารถ ประสิทธิภาพของโครงสร้างและการทำงานของร่างกาย รวมถึงความคิด การรับรู้ บุคลิกภาพ และการปรับตัวเข้าสังคม

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยแต่ละช่วงวัย มีความแตกต่างกัน และเป็นไปอย่างรวดเร็วมากในช่วงแรกเกิดถึง 6 ปี ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในช่วงต่อไป นักการศึกษาหลายคนเชื่อว่าแต่ละช่วงอายุ จะมีแบบแผนการพัฒนาที่คล้ายคลึงกัน แต่เด็กจะมีอัตราการเจริญเติบโตที่ไม่เท่ากัน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี เหมาะสม ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนจะมีส่วนช่วยให้พัฒนาการของเด็กสามารถพัฒนาได้อย่างมีคุณภาพตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ในที่นี้จึงขอกกล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการที่สำคัญและมีผลต่อการส่งเสริมอบรมเลี้ยงดูเด็กให้พัฒนาอย่างมีคุณภาพพอเป็นสังเขป

พัฒนาการเด็กปฐมวัยมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่สำคัญดังนี้

1. ทฤษฎีวุฒิภาวะ (Normative – Maturation Theory)

สมศรี บัวอาจ (2551, 50-53 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2524 : 67 – 68) ได้สรุปแนวคิดของ กิเซลว่า เขาเน้นวุฒิภาวะ (Maturity) ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม แต่การที่เด็กแต่ละวัยสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้นั้น เนื่องมาจากการที่เด็กถึงความพร้อมหรือถึงขั้นของวุฒิภาวะนั่นเอง เขามีความเห็นที่ “ความพร้อม” เป็นเรื่องของ “ธรรมชาติ” และควรรอให้เด็กพร้อมเสียก่อน

ก็เชลได้แบ่งพัฒนาการของเด็กออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) หมายถึง การบังคับกล้ามเนื้ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์ทางการเคลื่อนไหวทั้งหมด พฤติกรรมกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับการทรงตัว การควบคุมกล้ามเนื้อ การทรงตัวของศีรษะ การนั่ง ยืน คลาน เดิน จับ ยึดวัตถุ และการเล่นหรือกระทำกับวัตถุ (Manipulation)

2. พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior) พฤติกรรมกลุ่มนี้ครอบคลุมทางด้านความสัมพันธ์ของการใช้มือและสายตาในการถือวัตถุและเข้าถึงวัตถุ การแก้ปัญหา ในการปฏิบัติ การสำรวจและการจัดกระทำต่อวัตถุ เช่น การวาดภาพ การจัดกล่องรูปลูกบาศก์ การสั้นระฆัง เป็นต้น

3. พฤติกรรมทางด้านภาษา (Language Behavior) พฤติกรรมกลุ่มนี้ หมายถึง พฤติกรรมทางการติดต่อสื่อสาร เช่น การแสดงออกทางใบหน้า ท่าทาง การใช้ อวัยวะต่าง ๆ เช่น มือหรือศีรษะถ่ายทอดความคิด การออกเสียง การใช้ภาษาพูด รวมทั้งเข้าใจ จากการสื่อสารของผู้อื่นด้วย

4. พฤติกรรมทางสังคม – บุคคล (Personal – Social Behavior) พฤติกรรมกลุ่มนี้ครอบคลุมถึงการตอบสนองของเด็กต่อบุคคลอื่นในด้านวัฒนธรรมทางสังคม แบบของ พฤติกรรม เช่น การเลี้ยงดู การฝึกขับถ่าย และการตอบสนองต่อการฝึกหัดในสังคมต่าง ๆ อันได้แก่ การเล่น พัฒนาการทางด้านความเป็นเจ้าของ การยิ้ม และการตอบสนองต่อบุคคลอื่น ต่อวัตถุ บางอย่าง เช่น กระจกเงา เป็นต้น

พฤติกรรมทั้ง 4 กลุ่มดังกล่าว ก็เชลมีความเห็นว่า ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็ก ในแต่ละวัย ซึ่งจะค่อย ๆ เจริญพัฒนาไปตามธรรมชาติ เมื่อถึงวัยนั้น ๆ เด็กก็จะทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องมีการฝึกหรือการเตรียม ดังนั้นพ่อแม่จึงควรให้เด็กได้มีอิสระในการเลือกเรียน เล่นตามความสามารถและความสนใจ อย่างบังคับเด็กหรือเร่งให้เด็กเรียนก่อนที่เด็กจะพร้อม เพราะจะเกิดผลเสียกับเด็กในเวลาต่อมา

2. ทฤษฎีพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม (Behavioral & Environmental Theory)

ทฤษฎีนี้ได้แนวความคิดมาจากทฤษฎีการให้การเสริมแรงกระตุ้นและสิ่งเร้า (Stimulus – Response – Reinforcement Theories) ของ บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner 1938, 1958, 1968) ซึ่งผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้ต่อมาคือ ฮอลล์ (Hall) ธอร์นไดค์ (Thorndike) และวัตสัน (Watson)

ทฤษฎีนี้มองเด็กว่าเป็นเด็กที่เฉื่อยชา (Passive) และมีสภาพที่พร้อมที่จะยอมรับ (Receptive organism) ดังนั้นถ้ามีสิ่งเร้าที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเด็กก็จะทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

ส่วนธอร์นไคค์ก็มองเด็กว่าจะเกิดการเรียนรู้ได้ต่อเมื่อมีการวางเงื่อนไข ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ต่อเมื่อมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองโดยการลองผิดลองถูก

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive & Transactional Theory)

ทฤษฎีนี้ได้แก่ทฤษฎีที่มีผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ได้แก่

1. ทฤษฎีกระบวนการในการหาข้อมูล (Information – Processing theory) ของ เจ. แมควิกเกอร์ ฮันท์ (J. McVicker Hunt 1961)

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เจอโรม บรูเนอร์ (Jerome Bruner 1966)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ จังค์ เปียเจต์ (Jean Piaget Theory of Cognitive Development)

4. ทฤษฎีสนามของกลุ่มเกสตัลท์ (Field Theory of Gestalt)

ทฤษฎีดังกล่าวจะคิดถึงตัวเด็กในแง่ที่ตรงข้ามกับทฤษฎีพฤติกรรมนิยม คือ คิดว่าเด็กจะถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เขาเป็นบุคคลที่กระตือรือร้น อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น แนวความคิดนี้จะเชื่อมโยงกับความคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John dewey) นักปรัชญาการศึกษาคนสำคัญ ซึ่งเน้นว่าการพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กควรได้รับการกระตุ้นมาจากแรงผลักดันภายในตัวเด็กเอง ไม่ใช่มาจากภายนอก

5. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory)

ทฤษฎีนี้จะเน้นที่ “ตัวบุคคล” และ “ความสามารถส่วนบุคคล” นักจิตวิทยาและนักปรัชญาตามแนวนี้จะเชื่อว่าเด็กจะมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับผู้ใหญ่และจะเน้นการพัฒนาบุคคลในแง่ของความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้แก่ความสามารถขั้นสูงสุดของชีวิต

นักจิตวิทยาและนักปรัชญาที่ศึกษาตามทฤษฎีนี้ได้แก่ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) กอร์ดอน อัลล์พอร์ต (Gordon Allport) คาร์ล อาร์ โรเจอร์ส (Carl R. Rogers) และโรลล์โล เมย์ (Rollo May) ฯลฯ

5.1 ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ศึกษาถึงความต้องการของมนุษย์ และจากผลงานของเขาในปี 1961 เขาได้คิดถึงมนุษย์ในแง่ของการดำรงอยู่ (Existentialism) โดยตั้งคำถามว่า “อะไรคือสิ่งที่อยู่ภายในตัวของฉัน?” (What is in it for me?)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนจะมีความต้องการในการแสวงหาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการให้กับตนเอง ซึ่งความต้องการก็มีหลายอย่าง ตั้งแต่

ความต้องการขั้นต่ำถึงความต้องการขั้นสูง แต่มนุษย์จะต้องมีการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานก่อนจึงจะสามารถตอบสนองความต้องการขั้นสูงอื่น ๆ ต่อไปได้

5.2 ทฤษฎีของกอร์ดอน อัลล์พอร์ต (Gordon Allport) อัลล์พอร์ตเป็นนักจิตวิทยาที่เป็นผู้ริเริ่มคิดทฤษฎีที่ต่อมาเรียกกันว่า “จิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology)” จากผลงานของเขาที่มหาวิทยาลัยเยล ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก “มูลนิธิเทอร์รี่ (The Terry Lecture Foundation)” ในปี 1955 ได้เผยแพร่ออกไปในหมู่นักจิตวิทยา ในความคิดของเขาจะเน้นที่ธรรมชาติของการเจริญเติบโตและการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ โดยเขาเชื่อว่าไม่มีแนวคิดทางจิตวิทยาแนวใดที่จะสามารถอธิบายถึงการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุคคลได้อย่างแท้จริง

5.3 ทฤษฎีของโรลโล เมย์ (Rollo May) แนวคิดของเมย์เป็นแนวคิดในแง่ทฤษฎีของการดำรงอยู่ (Existential Approach) ซึ่งนักจิตวิทยายุโรปเป็นผู้คิดขึ้นเป็นเวลา 20 ปี ก่อนที่เมย์จะนำแนวคิดนี้ไปเผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกา (The American Psychological Association) ในรัฐซินซินเนติ ในการประชุมครั้งนั้น (May 1961) ซึ่งให้เห็นว่าทฤษฎีการดำรงอยู่ (Existentialism) หมายถึง “การดำรงอยู่ของมนุษย์” คำว่า “การดำรงอยู่” มาจากภาษาละตินว่า Existere ซึ่งหมายถึง “การเริ่มต้น” (To Start Out)

5.4 ทฤษฎีของคาร์ล อาร์ โรเจอร์ส (Carl R. Rogers) คาร์ล โรเจอร์ส เป็นนักมนุษยนิยมที่มองการศึกษาทางจิตวิทยาใน 2 ประเด็นนี้ คือ

5.4.1 แนวโน้มทางด้านปรนัย (The Objective Trend) แนวโน้มนี้แสดงให้เห็นว่าเราควรศึกษาวิเคราะห์จิตใจของบุคคลอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่เอาอะไรเข้าไปตัดสิน

5.4.2 แนวโน้มของความคงอยู่ (The Existential Trend) แนวโน้มนี้มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกาในช่วงปี 1950 โดยมีมาสโลว์ เมย์ อัลล์พอร์ต และโรเจอร์ส เป็นผู้นำในกลุ่มนี้ โดยนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญกว่าพฤติกรรมของสัตว์ในห้องทดลองในการศึกษาวิเคราะห์จิตเราควรศึกษาถึงความเป็นมา ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นอย่างถ่องแท้

ในแนวความคิดของโรเจอร์สเขาเห็นว่า การเรียนรู้ที่ดีที่สุดจะเกิดจากการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จะมารวมกลุ่มพบปะกันอย่างตรงไปตรงมา (Encounter Group) ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าวิธีการอื่นใด

จากแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยมนี้จะเป็นแนวคิดที่มีความหมายต่อสังคมและการศึกษาในปัจจุบันยิ่งขึ้น เพราะเป็นแนวคิดที่คำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้จะเน้นให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เป็นผู้ที่พิจารณาเลือกสิ่งที่ต้องการด้วย

ตนเอง และผู้เรียนจะคิดค้นแสวงหาความรู้และความสามารถตอบสนองความต้องการ และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้โดยตรง

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 – 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีตั้งที่กล่าวมาข้างต้นมีบทบาทสำคัญในการนำมาใช้ เป็นแนวทางของการพัฒนาคุณลักษณะตามวัยให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ในแต่ละช่วงวัย กรมวิชาการ (กรมวิชาการ 2547 : 11-14) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กอายุ 3 – 5 ปี ไว้ดังนี้

เด็กอายุ 3 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
- รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
- เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
- ใช้กรรไกรมือเดียวได้

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
- ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
- กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

- รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
- ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
- เล่นสมมติได้
- รู้จักรอคอย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- สำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
- บอกชื่อของตนเองได้

- ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
- สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้
- สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ
- ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่าย ๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ
- อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

เด็กอายุ 4 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
- รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
- เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
- เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
- ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- กระทบกระเด้งไม่ชอบอยู่เฉย

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
- เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
- ชอบทำทนายผู้ใหญ่
- ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

พัฒนาการด้านสังคม

- แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
- เล่นร่วมกับผู้อื่นได้
- รอคอยตามลำดับก่อน – หลัง
- แบ่งของให้คนอื่น
- เก็บของเล่นเข้าที่ได้

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้
- บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
- พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำชี้แนะ

- สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องเป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
- รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

เด็กอายุ 5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
- รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
- เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- เขียนรูปร่างสามเหลี่ยมตามแบบได้
- ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
- ใช้ก้ำกัมน้ำหนักได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
- ยึดตัว คล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
- ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

- ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
- รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่

สิ่งของได้

- บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

- รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
- เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- นับปากเปล่าได้ถึง 20

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ให้เจริญเติบโตตามศักยภาพของวัยจึงเป็นบทบาทสำคัญของครูปฐมวัยต้องศึกษาเรียนรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และมีทักษะหรือความสามารถในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ของเด็กให้พัฒนาได้เหมาะสมกับวัย

ประเด็นที่สาม การพัฒนาครู

3.1 จุดมุ่งหมายของ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู

การพัฒนาบุคคลมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Knowledge) และทัศนคติ (Attitude) เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavioral change) ในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต (อรุณ รักธรรม, 2540: 24) การพัฒนาบุคคลสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการฝึกอบรม (Training) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development) ซึ่งทั้ง 3 สิ่ง มีความหมายดังนี้ (Wart, M. V., Cayer, N. J., Cook, S., 1993: 18-19)

การฝึกอบรม (Training) มีเป้าหมายอยู่ที่ทักษะซึ่งต้องการนำไปใช้ในทันทีทันใด การฝึกอบรมขึ้นอยู่กับทักษะในงานที่ต้องการทำเป็นหลัก มุ่งยกระดับความสามารถในการทำงาน ซึ่งรวมถึงทักษะพื้นฐานที่ใช้ในการสื่อสาร ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และการพัฒนาในระดับบริหาร การจัดการ และการให้คำแนะนำ ใช้เวลาในการฝึกอบรมสั้นกว่าการศึกษา และเน้นเป้าหมายที่ผลผลิต

การศึกษา (Education) จุดเน้นของการศึกษาคือ ให้ความรู้และทักษะทั่วไปในสาขาที่เกี่ยวข้องมากกว่าเน้นเฉพาะงาน เป็นการเตรียมเรื่องงานในอนาคต แตกต่างจากงานปัจจุบัน ใช้เวลานานกว่าการฝึกอบรม

การพัฒนา (Development) เน้นเป้าหมายทั้งผู้เรียน และสิ่งที่ต้องการเรียนรู้คือ รวมทั้งกระบวนการฝึกอบรม และการให้การศึกษาดูต้องการให้ผู้เรียนเข้าถึงงานด้วยวิธีการที่หลากหลายมากกว่าสอนเทคนิคเฉพาะ การพัฒนามีเป้าหมายที่ต้องการเปลี่ยนจากงานเฉพาะทางที่ได้จากการฝึกอบรมและสาขาของงานเฉพาะที่ได้จากการศึกษามาเป็นงานที่บุคคลนั้นรับผิดชอบ มีความสนใจ

ที่ทำให้ดีขึ้น การพัฒนา รวมถึงการทุ่มเทความสนใจในการวางแผนของชีวิตกับความสนใจใฝ่รู้ของบุคคล

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู

ความหมายของการพัฒนาครู มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน กล่าวพอสรุปได้ดังนี้

Howsam (1977, อ้างถึงใน ชาญชัย อัจฉินสมาจาร 2547: 150) การพัฒนาครูเป็นการศึกษาต่อเนื่องสำหรับครู การศึกษาต่อเนื่องคือ ความหมายที่ตั้งใจของครูและองค์การที่จัดการศึกษาต่อเนื่องเพื่อให้ครูมีความทันสมัยและขยายขอบข่ายของความรู้และทักษะทางวิชาชีพตลอดช่วงการประกอบอาชีพของครู ไม่ว่าครูจะสอนอยู่ที่ไหน

Cassettes (1976, อ้างถึงใน เมธิ ปิลันธนานนท์ 2529: 106) ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรในด้านการศึกษามาถึง การจัดการและเตรียมการต่าง ๆ ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากรตั้งแต่การเริ่มต้นจนถึงบุคลากร ไปจนกระทั่งบุคลากรปลดเกษียณ โดยการพัฒนาบุคลากรจะมุ่งความคาดหวังและความพอใจ 2 ประการคือ ความคาดหวังของบุคคลที่องค์กรต้องการ และความคาดหวังที่บุคคลจะได้รับวัตถุหรือรางวัลทางอารมณ์ที่จะสร้างความรู้สึที่ดีเป็นการตอบแทน สำหรับ จูรีระ ประवालพฤกษ์ (2538: 2) ได้ให้ทัศนะว่าการพัฒนาบุคคลคือ การช่วยให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น

ในส่วน สมจิต บ่างโม (2538: 138) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคลหมายถึง กรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้นอีกทั้งยังมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้นไปในทางที่ดี ให้มีกำลังใจรักงานและให้มีความคิดที่จะหาทางปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543: 30) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า หมายถึงการดำเนินการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในอาชีพโดยพัฒนาให้มีจิตสำนึก อุทิศตนและวิสัยทัศน์กว้างไกลในการปฏิบัติงาน ใฝ่รู้ สามารถพัฒนาตนเองและวิชาชีพให้ก้าวหน้าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคศตวรรษในการปฏิบัติงานส่งเสริมวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่สังคมยอมรับและยกย่องจัดปัจจัยแวดล้อมและระบบการเกื้อหนุนช่วยเหลือครูให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สดวกสบายมีขวัญและกำลังใจ

ในทำนองเดียวกัน กุศลชน ธนาพงศธร (2540: 174-176) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญของการจัดการพัฒนาบุคลากรไว้ 6 ประการคือ

1. หลักการเสริมสร้างความเชื่อถือศรัทธาของผู้เข้ารับการพัฒนา
 2. หลักการรักษาระดับความสนใจของผู้รับการพัฒนาให้อยู่ในระดับสูง
 อยู่เสมอ

3. หลักการเสริมสร้างภาวะสมอง
4. หลักการเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีในประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ที่จะพัฒนา
5. หลักการสร้างความเข้าใจในประเด็นของเรื่องที่จะพัฒนา
6. หลักการเน้นและย้ำ

นอกจากนั้น วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537: 19) กล่าวว่า หลักการพัฒนาศิลปะกรรมมีสิ่งที่ต้องการทำ 3 อย่างคือ

1. การให้ความรู้หรือแนวคิดในการทำงาน เพราะงานในหน้าที่ความรับผิดชอบที่ผู้บริหารมอบหมายแก่บุคลากรย่อมต้องอาศัยความรู้และแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน

2. การเพิ่มพูนทักษะในการทำงานเพราะถ้าบุคคลได้มีโอกาสฝึกฝนหรือปฏิบัติจริงในสิ่งใหม่ ๆ ก็จะมีโอกาสนำความรู้ไปใช้ในหน่วยงานตามกระบวนการที่ถูกต้องการในการแก้ไขปัญหา

3. การเพิ่มพูนคุณวุฒิของผู้ปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารต้องหาทางสนับสนุนให้บุคลากรผู้มีวุฒิต่ำ และปฏิบัติงานมานานมีโอกาสได้เพิ่มพูนคุณวุฒิตนเอง เพราะนอกจากจะทำให้บุคลากรได้รับความรู้แนวคิดใหม่ ๆ และทักษะในการทำงานแล้วยังจะทำให้ขวัญและกำลังใจของบุคลากรดีขึ้นด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การพัฒนาครู หมายถึง กระบวนการพัฒนาสร้างเสริมบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่แล้วให้ได้เพิ่มพูนความรู้ ความคิด ความชำนาญ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ประสพการณ์ มีจิตสำนึกอุดมการณ์และวิสัยทัศน์กว้างไกลในการปฏิบัติงานให้ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมให้สามารถปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบในสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ และตรงตามความต้องการขององค์กร และหากพิจารณาถึงหลักการของการพัฒนาศิลปะกรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงสุดจะต้องมีการฝึกอบรมให้การศึกษาและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง องค์กรจะต้องให้การสนับสนุน ส่งเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในแง่ของความรู้ ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนมีความสนใจ ความตั้งใจ อุทิศตนและมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพการเป็นครูทั้งนี้จะส่งผลดีต่อหน่วยงานในที่สุด

3.3 การพัฒนาครูประจำการยุคใหม่

จากการสำรวจทัศนคติต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เมื่อเดือนสิงหาคม 2540 โดยความร่วมมือของสวนดุสิตโพล กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่าครูที่ได้รับการพัฒนาจากการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้มีเพียงร้อยละ 47 เท่านั้น ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะของการฝึกอบรมหรือมาร่วมสัมมนา ประชุมปฏิบัติการ สอดคล้องกับการศึกษาของ พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง (2541: 11-14) ที่พบว่า การที่ครูประจำการซึ่งมีอยู่ประมาณห้าแสนกว่าคน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ได้รับการพัฒนาโดยการศึกษาฝึกอบรมมีน้อย เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณและเวลาของการปฏิบัติงาน การพัฒนาฝึกอบรมเท่าที่ดำเนินการอยู่ โดยกรมเข้าสังกัดมีน้อยมาก กิจกรรมพัฒนาฝึกอบรมครูประจำการที่กรมเจ้าสังกัดหรือสถาบันอุดมศึกษาร่วมกับกรมเจ้าสังกัดดำเนินการอยู่ คือ การให้ครูเข้ามาฝึกอบรมหรือมาร่วมสัมมนาประชุมปฏิบัติการ หลักสูตรตั้งแต่ 3-5 วัน ถึง 1 เดือน ครูประจำการก็ได้รับวิธีการใหม่ ๆ ทางการศึกษาได้พบเพื่อนครูและเปลี่ยนบรรยากาศจากงานประจำได้บ้าง แต่ปัญหาที่พบจากการฝึกอบรมครู ด้วยการให้ครูมาเข้าชั้นเรียนดังกล่าวแล้วก็คือ ครูต้องทิ้งการสอนในชั้นเรียนจากโรงเรียนมาเข้ารับการฝึกอบรม ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการสอนจากครูเต็มตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในระดับชั้นนั้น ๆ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหารูปแบบของการพัฒนาครูประจำการที่สามารถพัฒนาครูไปพร้อม ๆ กับครูได้ปฏิบัติหน้าที่ครูคือ การสอนนักเรียนของตนไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการพัฒนาครูประจำการที่ดำเนินอยู่ เป็นการดึงเอาครูประจำการนั้น ๆ ออกมาจากวิถีชีวิตการทำงาน of ครู มาเข้าสู่ระบบใหม่ กระบวนการใหม่ที่ ผู้ฝึกอบรมกำหนดขึ้น โดยระบบใหม่ที่กำหนดขึ้นมาฝึกอบรมนั้น ไม่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับชีวิตจริงในการปฏิบัติงานของครู ทำให้ครูประจำการเกิดความรู้สึกไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นสุข ไม่เห็นคุณค่า และความจำเป็นของการฝึกอบรม ทำให้การพัฒนาครูประจำการไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง แนวทางการพัฒนาครูประจำการที่สามารถพัฒนาครูไปพร้อม ๆ กับครูได้ปฏิบัติหน้าที่ครูในการสอนนักเรียนของคนไปด้วย และผลของการพัฒนายังส่งผลให้เกิดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง และประการสำคัญการพัฒนาและฝึกอบรมครูประจำการนั้นไม่ได้ดึงครูประจำการออกจากวิถีชีวิตการทำงาน of ครู ซึ่งแนวคิดและกระบวนการพัฒนาครูยุคใหม่เป็นดังนี้ (พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง. 2541: 12-14)

1. แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาครูประจำการยุคใหม่

1.1 พัฒนาครูประจำการโดยยึดภารกิจของครูที่ปฏิบัติในโรงเรียนเป็นฐานของพัฒนา (พัฒนาสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตการทำงาน of ครู)

1.2 นำเอาภารกิจ วิธีการทำงาน กระบวนการทำงาน ตลอดจนเป้าหมาย การปฏิบัติงานของครูมาเป็นเนื้อหาสาระ กระบวนการ และกิจกรรมในการพัฒนาครูประจำการ ด้วยการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการพัฒนา

1.3 เป้าหมายของการพัฒนาครูประจำการ นอกจากให้ครูได้พัฒนาอย่าง สัมฤทธิ์ผลแล้วการพัฒนาส่งผลให้เกิดต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง และพร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องเกิดผลกระทบในทางบวกต่อโรงเรียน และชุมชนด้วย

1.4 การพัฒนาครูประจำการต้องไม่นำครูออกมาจากวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมการ ปฏิบัติงานประจำของครู เพื่อให้นักเรียนได้รับการเรียนเต็มตามหลักสูตรไปพร้อม ๆ กับตัวครูได้รับการพัฒนา

1.5 การพัฒนาครูประจำการยุคใหม่ ต้องทำให้ครูรู้สึกว่ามีศรัทธา มีความสุข มีส่วนร่วมได้ใช้ความคิดวิเคราะห์ เป็นศูนย์กลาง เป็นคนสำคัญได้ลงมือปฏิบัติจริง และเห็นคุณค่า ของการทำกิจกรรม

2. กระบวนการพัฒนาครูประจำการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และมุ่งผลให้เกิดต่อการ เรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรงคือ การพัฒนาครูประจำการด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 กระบวนการ และหวังผลให้ครูนำเอากระบวนการเหล่านี้ไปใช้ในการเรียนการสอนของตนเอง ได้แก่ กระบวนการ เรียนรู้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย การสร้างศรัทธาและฉันทะ การเรียนรู้จากธรรมชาติ และ กลมกลืนกับวิถีชีวิต กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกคิดวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาสุนทรียภาพ กระบวนการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาลักษณะนิสัย องค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องพัฒนาครูประจำการให้เกิดจิตสำนึก และนำไปใช้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในโรงเรียนในชั้นเรียนที่ครูรับผิดชอบ ได้แก่

2.1 ปฏิรูปวิธีเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเปลี่ยนจากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการใช้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง (Self learning) หรือเรียนรู้จากสื่อนวัตกรรม เครื่องมือ การเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มากขึ้น

2.2 ปรับพฤติกรรมการสอนของครูให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบใหม่ของผู้ เรียน

2.3 พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เครื่องมือ ตลอดจนเครือข่ายการ เรียนรู้ให้ส่งเสริมวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.4 สร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนการสอนที่เป็นอิสระ เป็นสุขทั้งผู้เรียนผู้สอน

2.5 ปรับรื้อกระบวนการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนการ สอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และประเมินผลตามสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูประจำการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และมุ่งผลให้เกิดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรงได้แก่

3.1 ครูประจำการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการวิจัยชั้นเรียน (Classroom action research) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง วัดและประเมินผล สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง (Authentic assessment)

3.2 ครูประจำการเรียนรู้และร่วมทำงานกับครูผู้เชี่ยวชาญ (Master teacher) เน้นครูผู้เชี่ยวชาญในโรงเรียนเดียวกัน กลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ตำบล อำเภอหรือจังหวัดเดียวกัน

3.3 จัดบทบาทและภาระหน้าที่ใหม่ ๆ ให้กับครูประจำการได้ปฏิบัติและรับผิดชอบ โดยอาศัยกิจกรรมครูที่เลี้ยง ครูที่ปรึกษา ครูที่ทำหน้าที่ประเมินผลงานนักเรียน (Student portfolio) และการประเมินเพื่อนครูด้วยกัน (Peer evaluation) เป็นต้น

3.4 การนำครูประจำการมาเข้ารับการพัฒนาในรูปแบบครูกลายเป็นนักเรียน โดยเน้นกิจกรรมและกระบวนการ 5 กระบวนการที่กล่าวแล้ว และต้องเน้นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางปฏิบัติจริง วัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพจริงเสมอ

3.5 ครูประจำการพัฒนาตนเองด้วยเครือข่ายบุคคล เครือข่ายที่เป็นองค์กรหรือสถานที่และเครือข่ายระบบที่กำหนดขึ้นเป็นยุทธศาสตร์ที่นิยมมากในระบบการพัฒนาครูยุคใหม่ ทำได้สะดวก ประหยัดและมีประสิทธิภาพดี

4. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาครูประจำการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานและมุ่งผลให้เกิดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยตรงได้แก่

4.1 ครูประจำการได้รับการพัฒนาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างดี โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอน

4.2 การเรียนรู้ของผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลและพัฒนาก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด

4.3 โรงเรียนได้รับการพัฒนาในภาพรวม และเห็นได้ชัดในเรื่องการจัดการศึกษา ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

3.4 การพัฒนาประสิทธิภาพครู

เซ็ง (Cheng. Y.C., 1997: 1-10) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพครูในศตวรรษที่ 21 ว่า จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารระหว่างปี 2522-2533 ความเป็นโลกาภิวัตน์ การแข่งขันกันในการค้า การเกิดมลภาวะของโลกนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เช่นเดียวกับประเทศทางตะวันตก ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ โรงเรียนและครูต้องเผชิญหน้ากับปัญหาใหม่ ๆ มากมาย ทั้งจากภายในและภายนอก ดังนั้น การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนกลายเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนและซับซ้อนมากกว่าเดิม ภาระงานทาง

การศึกษาเป็นที่ต้องการมากขึ้น เพราะเป็นที่คาดหวังจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย ในศตวรรษที่ 21 นี้ โรงเรียนต้องมีสนับสนุนการพัฒนาบุคคล ชุมชน สังคมและความสัมพันธ์ ระหว่างนานาชาติ และได้รับการคาดหวังว่าจะทำหน้าที่ใหม่ให้กับสังคม การเมือง วัฒนธรรม และ การศึกษา ดังนั้นครูในศตวรรษใหม่นี้ต้องปรับบทบาทหน้าที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การเป็น นักพัฒนาหลักสูตร (Curriculum developer) เป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้พัฒนาบุคคล ผู้อำนวยการ เป็นนักวิจัยทำหน้าที่ตัดสินใจ เหล่านี้เป็นต้น ครูต้องพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นมืออาชีพ ปรับปรุง ตัวเองให้เข้ากับความรู้ใหม่ ๆ มีสมรรถนะใหม่ และทัศนคติใหม่ เป็นเรื่องปกติกับการยอมรับว่าครู เป็นองค์ประกอบสำคัญ สำหรับความสำเร็จของโรงเรียนในการให้การศึกษาใน 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ผู้วางนโยบาย สถาบันฝึกหัดครูและโรงเรียน มีการพัฒนาครูในด้านทักษะปฏิบัติ มีการปฏิรูป การศึกษา แต่ภาคปฏิบัติของนักเรียนยังคงลดต่ำลง ดังนั้นการพัฒนาครูจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาท ของครูในวงกว้างขึ้น ทั้งหน้าที่ในการสอน การบริหารโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร นวัตกรรมทางการศึกษา การศึกษาของครู การร่วมงานกับคู่ปกครองและให้บริการชุมชนด้วย การพัฒนาครูในศตวรรษใหม่ควรมุ่งพัฒนาในประเด็นประสิทธิภาพของครูในการจัดการเรียนรู้ ในชั้นเรียน

ซึ่งประสิทธิภาพครูในชั้นเรียนมองว่าครูมีประสิทธิภาพในชั้นเรียนที่ให้ความรู้กับนักเรียน การให้ความรู้จึงให้วิธีการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ ซึ่งประสิทธิภาพของครูประกอบด้วย

1. คุณลักษณะของครู เช่น ความรู้เดิม ความสามารถ ความเชื่อ ที่ครูได้รับจาก สถาบันฝึกหัดครู
2. สมรรถนะของครู เช่น ความรู้ ความสามารถ และความเชื่อ ที่นำมาใช้ใน สภาพแวดล้อมที่เป็นจริง หลังจากสำเร็จการศึกษาจากสถาบันฝึกหัดครู
3. ทักษะปฏิบัติของครู เช่น พฤติกรรมของครูเปลี่ยนไป เมื่อสภาพแวดล้อมในการสอน เปลี่ยนแปลงไป
4. ประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียน ในขณะที่มีการเรียนการสอน
5. ผลการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ความก้าวหน้าของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ใน เป้าหมายของการจัดการศึกษา
6. การให้การศึกษากับครูจากบุคคลภายนอก เช่น การฝึกอบรมจากสถาบันฝึกหัดครู เพื่อให้ครูมีสมรรถนะเพิ่มขึ้น
7. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน รวมถึงโครงสร้างของโรงเรียน การบริหารจัดการ วัฒนธรรมถึงอำนวยความสะดวกในการสอน ทรัพยากร และเป้าหมายของโรงเรียน

8. สภาพแวดล้อมในชั้นเรียน รวมถึงจำนวนชั้นเรียนที่มีอยู่ รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ความสามารถของนักเรียน บรรยากาศในชั้นเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

9. หลักสูตร เช่น แผนการสอนของครู และเนื้อหาที่ใช้สอน เป็นต้น

10. คุณลักษณะของนักเรียน เช่น ประสบการณ์เดิมของนักเรียนแต่ละคน ความสามารถทางกายภาพและทางปัญญา รูปแบบการเรียนรู้ และคุณลักษณะส่วนตัวอื่น ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาประสิทธิภาพของครูควรเริ่มพัฒนาประสิทธิภาพครูในชั้นเรียนเริ่มตั้งแต่การพัฒนาต้นสมรรถนะของครู เช่น การใฝ่รู้ศึกษาค้นคว้า ความรู้ ความสามารถ ด้านการเรียนการสอน และการจัดสภาพบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ดีทั้งตัวครูและผู้เรียน

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัย ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง อันเนื่องจากหลักสูตรการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ต้องเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กด้วยจึงจำเป็นต้องทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับครูปฐมวัยดังในประเด็นที่ 4 ต่อไปนี้

ประเด็นที่สี่ ครูปฐมวัย

4.1 ความหมายและความสำคัญของครูปฐมวัย

การกล่าวถึงความหมายและความสำคัญของครูปฐมวัยหรือเมื่อก่อนเราจะคุ้นเคยกับคำว่า “ครูอนุบาล” นั้นผู้วิจัยขอยกข้อความบางตอนในหนังสือ คุณหญิงเบญจา แสงมลิ ปรมาจารย์ด้านการอนุบาลศึกษาไทยมากล่าวเพื่อฉายให้เห็นภาพของความหมายและความสำคัญและผู้วิจัยวิเคราะห์ดูแล้วมีความเหมาะสมกับความหมายและความสำคัญของครูปฐมวัยอย่างยิ่ง

ครูปฐมวัยคือ “ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็กได้สัมผัสกับเด็กจริง ๆ จะเข้าใจเด็กและค่อย ๆ มีความผูกพันกับเด็กทีละน้อย ครูอนุบาลที่เริ่มปฏิบัติงานดูแลเด็ก ระยะเวลาจะอดอัดไม่สบายใจ เมื่อเวลาผ่านไปจะเข้าใจเด็ก เด็กจะคุ้นรัก ยึดเป็นที่พึ่ง ครูรู้สึกห่วงใยผูกพันกับเด็ก จะพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก รู้สึกเป็นสุขเมื่ออยู่กับเด็กและครูอนุบาลต้องมีความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาเด็ก ต้องรู้จักเด็กและมีความพร้อมในการดูแลเด็กทั้งร่างกายและจิตใจด้วยความรัก เพื่อให้ความอบอุ่นแก่เขา ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กอนุบาล ครูจึงควรใส่ใจคำพูดให้สุภาพ เรียบร้อย ชัดถ้อย ชัดคำ มีจังหวะจะโคน รวมทั้งทำทีกริยามารยาทที่ต้องระมัดระวังให้ถูกต้อง เพื่อเด็กจะได้เอาอย่างเพราะเด็กวัยนี้กำลังเลียนแบบทุกอย่าง” (คุณหญิงเบญจา แสงมลิ ปรมาจารย์ด้านการอนุบาลศึกษาไทย 2550 : 61 , 69)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นนั้นที่ผู้วิจัยนำมากล่าวอ้างให้เป็นความหมายของครูปฐมวัยน่าจะครอบคลุมความหมายและความสำคัญของครูปฐมวัยได้อย่างชัดเจน

4.2. บทบาทของครูปฐมวัยในการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัย

จารุวรรณ ศิลปรัตน์ (2548 : 48 อ้างถึงใน กอร์ดอน และบราวน์ (Gordon and Browne 1993 : 152-156) ได้จัดประเภทบทบาทหน้าที่ของครูปฐมวัยสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในห้องเรียน

1.1. บทบาทด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก (Interacting with children)

ปฏิสัมพันธ์อาจเกิดได้ทั้งที่มีการวางแผนล่วงหน้าและไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ครูปฐมวัยที่ดีต้องมีความสามารถในการหาวิธีสร้างความสัมพันธ์กับเด็กอย่างเหมาะสมกับความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล รู้จักการจูงใจให้เด็กมีความพยายามในการทำงานให้สำเร็จจัดโอกาสให้เด็กได้ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

1.2 บทบาทในการบริหารจัดการชั้นเรียน (Managing the classroom)

ครูปฐมวัยต้องใช้เวลาอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการในชั้นเรียน เพราะครูต้องใช้เวลาอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการในชั้นเรียน เพราะครูต้องทำงานหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน และปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ครูปฐมวัยจึงต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการทั้งในฐานะผู้ประสาน และผู้ניתศได้แก่ การเป็นผู้ดูแลความปลอดภัยด้วยการวางแผนจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับเด็ก เป็นผู้สังเกตเด็กและผู้นำที่ดี เป็นผู้ניתศนักศึกษาฝึกงาน เป็นผู้ฝึกอาสาสมัครที่มาช่วยงานรวมถึงการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง

1.3 บทบาทในการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ (Setting the tone) ครูปฐมวัย

เป็นบุคคลสำคัญ มีบทบาททั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก ไม่เพียงแต่การจัดบรรยากาศให้เด็กได้เล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ เท่านั้น แต่ครูยังต้องคำนึงถึงบรรยากาศด้านอารมณ์ จิตใจ (Emotional framework) ของเด็ก ซึ่งประกอบด้วยการเล่นไหวร่างกายของครู ระดับเสียง การแสดงสีหน้า แววตา กิริยาท่าทางของครู ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้โดยไม่ต้องใช้คำพูด เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่รับรู้ความรู้สึกได้เร็วต่ออารมณ์และทัศนคติของผู้ใหญ่ บุคลิกภาพกิริยาท่าทาง และการแสดงออกของครู จึงมีผลอย่างยิ่งต่อสภาพ บรรยากาศภายในห้องเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กด้วย

1.4 บทบาทในการวางแผนและประเมินผลหลักสูตร (Planning and

Evaluating Curriculum) กระบวนการที่ครูใช้การสังเกตเด็กอย่างเป็นระบบ เช่น การจดบันทึกสถานที่และวิธีการที่เด็กเล่น ปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับบุคคลและสิ่งของต่าง ๆ แล้วนำสิ่งที่บันทึกการสังเกตไว้ไปอภิปรายร่วมกันกับเพื่อนครู หลังเลิกเรียนหรือในช่วงของการวางแผนประจำสัปดาห์เพื่อหาวิธีการพัฒนาเด็ก

บทบาทของครูปฐมวัยจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างที่ทราบกัน เด็กในวัยนี้เป็นวัยของการเรียนรู้ เด็กจะรู้สึกสนุกสนาน จากการได้สังเกต ทดลอง สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง ครูปฐมวัยจึงต้องมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยในคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 จึงได้กล่าวถึงบทบาทของครูปฐมวัยอย่างชัดเจนว่า บทบาทครูปฐมวัยต้องเปลี่ยนจากผู้บอกความรู้หรือสิ่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนต้องยอมรับเห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบ นอกจากนี้ ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุง ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะกับเด็ก และต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม อย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ ผู้สอนต้องสังเกตประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กได้บรรลุตามจุดประสงค์เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผู้สอนต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลของเด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องร่วมมือกันรับผิดชอบช่วยพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันและผู้สอนต้องศึกษาหลักการของหลักสูตรให้เข้าใจ เพราะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา (คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 : 6-8) บทบาทครูปฐมวัยจึงเกี่ยวข้องกับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งในด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ ประเมินพัฒนาการและความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง เพื่อบูรณาการทุกมิติที่เกี่ยวข้อง พัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างองค์รวมในทุกด้าน

4.3 คุณลักษณะครูปฐมวัยที่ดี

การเข้าใจใจเด็กปฐมวัยนั้นต้องมีความรัก ความเมตตาเข้าถึงจิตใจเด็ก มีความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาเด็ก การมีคุณลักษณะของครูปฐมวัยที่ดีนั้น คุณหญิงเบญจา แสงมณี ได้กล่าวว่า ต้องยึดหลักแก้ว 9 ประการ ที่กล่าวไว้ในหนังสือ คุณหญิงเบญจา แสงมณี ปรมาจารย์ ด้านการอนุบาลศึกษาไทย (2550 : 70-72) ดังนี้

1. **นักรัก** ครูปฐมวัยต้องเป็นที่รู้จักรัก เริ่มจากการรักตัวเอง ดูแลตัวเอง ให้มีความสุข โดยไม่ต้องเบียดเบียนหรือทำร้ายใคร อันเป็นลักษณะของคนที่รักเป็น ใช้ความรักถูกต้อง จากจุดเริ่มต้นจะทำให้รู้จักผู้อื่น ความรักที่ครูปฐมวัยให้แก่เด็กนั้นควรรักอย่างเท่าเทียมกันทุกคน เพื่อเด็กจะได้รับความอบอุ่นเสมือนอยู่บ้านกับพ่อแม่ หรือคนในครอบครัวของเขา เด็กจะรู้สึกปลอดภัย ครูปฐมวัยต้องสอนให้เด็กรู้จักรัก รักตัวเองรักพ่อแม่ รักเพื่อน รักคนรอบข้าง รักโรงเรียน รักสภาพแวดล้อม รวมทั้งความรู้สึกชื่นชมในสิ่งดีงามทั้งหลายอันจะเป็นการสร้างพื้นฐานจิตใจที่ดีให้แก่เด็ก เด็กจะเป็นคนร่าเริง แจ่มใส มองโลกในแง่ดี และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พร้อมทั้งสร้างสรรค์ความเจริญงอกงามให้แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

2. **นักเล่น** โดยคุณสมบัติส่วนตัวของครูปฐมวัยควรเป็นคนชอบเล่น ยิ้มง่าย หัวเราะง่าย ตื่นเต้น ร่วมกับเด็กขณะเล่น การที่ครูได้ร่วมเล่นกับเด็กจะช่วยเพิ่มความสุขสนุกสนานในการเล่นให้แก่เด็ก และเป็นประโยชน์ที่ครูปฐมวัยจะได้ศึกษานิสัยใจคอและมารยาทของเด็ก อีกทั้งยังทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หาวิธีการเล่นที่มีความสนุกสนาน และเกิดความคิดสร้างสรรค์หาวิธีการเล่นที่มีความสนุกสนาน และเกิดผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กอีกทางหนึ่ง

3. **นักร้อง** ครูปฐมวัยต้องมีอารมณ์สุนทรี มีดนตรีในหัวใจรักเสียงเพลง เด็กปฐมวัยจะชอบความไพเราะของบเสียงเพลง และความสุขสนุกสนานเร้าใจของคนตรี ถ้าครูชอบร้องเพลงเด็กก็จะชอบตาม เพราะเด็ก ๆ จะเลียนแบบครูของเขา เสียงเพลงจะช่วยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สดชื่นรื่นเริง เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เข้ากับกลุ่มเพื่อนและครูได้ง่าย ทำให้เด็กอยากมาโรงเรียน การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กก็ง่ายขึ้นเด็กจะมีการพัฒนาการต่าง ๆ ดีขึ้น

4. **นักรำ** ครูปฐมวัยต้องเป็นคนชอบร้องรำทำเพลง การรำ คือ การแสดงออกด้วยท่าทาง โดยเลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติ หรือท่าทางตามจังหวะดนตรีและคำร้อง การรำเป็นกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดคล่อมเกลาคิดใจเด็กให้เป็นคนดี มีความอ่อนโยน ครูปฐมวัยจึงควรเป็นนักรำ รักการรำ มีความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับท่ารำและฝึกฝนอยู่เสมอ นักรำต้องยิ้มแย้มแจ่มใส รำเรริง และคล่องแคล่วว่องไว

5. **นักเล่า** คือ การที่มีความสามารถในเล่าเรื่องราวให้เด็กฟัง อาจเล่าเรื่องที่พบเห็นประจำวัน เล่านิทาน เล่าเบ็ดเตล็ด เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียนอีกรูปแบบหนึ่ง ทำให้เด็กไม่รู้สึกลบเบื่อหน่ายการเล่านิทานนั้นต้องมีหลักในการเล่าจึงจะสามารถเรียกความสนใจจากเด็ก ๆ ได้ และในการเล่าของครูนั้นจะมีความรักความอบอุ่นแทรกอยู่ด้วย หากห้องใดมีจำนวนเด็กมากก็ยากที่จะส่งความรัก ความอบอุ่นให้ทั่วถึงได้ ครูจึงต้องมีเทคนิคอื่นเข้ามาช่วยสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่เด็กด้วย

6. **นักฝัน** ครูปฐมวัยต้องเป็นนักฝันร่วมกับเด็กได้ เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีอารมณ์อ่อนไหว ชอบคิด ชอบเพ้อฝัน อยู่ในโลกของจินตนาการแห่งความฝัน ครูปฐมวัยจึงต้องช่วยสนับสนุน ส่งเสริมความฝันของเด็กให้อยู่ในขอบเขต คอยให้กำลังใจ แนะนำสิ่งที่เด็กฝันไปในทางที่ถูกต้อง คอยแก้ไขปรับปรุงความฝันของเด็กให้อยู่ในภาวะความเป็นไปได้ในชีวิตจริง

7. **นักแต่ง** ความเป็นนักแต่งของครูปฐมวัย คือ แต่งหน้า แต่งเพลง แต่งนิทาน และแต่งบรรยากาศ ในห้องเรียน การที่จะเป็นนักแต่งนั้นต้องคำนึงส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น วัยของเด็ก ความสนใจของเด็ก รวมไปถึงความรู้ความสามารถของตัวผู้แต่งด้วย

8. **นักคิด** ครูปฐมวัยต้องรู้จักคิดวางแผนว่าจะทำอะไรก่อน ทำอะไรหลัง และผลที่กระทบตามมาจะเป็นอย่างไร หากเป็นปัญหาควรมีวิธีแก้ไขอย่างไร การเป็นนักคิดนั้นไม่มี

วันจบสิ้นเมื่อคิดสิ่งนี้ได้แล้ว ก็ต้องคิดสิ่งใหม่ต่อไปอีก ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวไปพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะสร้างผลงานต่าง ๆ เพื่อเด็กอยู่ตลอดเวลา

9. นักทำ หมายถึง การทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับเด็กปฐมวัย เช่น การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กทำใจเบิกบาน ทำหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ทำสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสรพัฒนาการทุกด้านแก่เด็ก นักทำจะทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความคิดสร้างสรรค์อันมีความหมาย และความสำคัญต่อการพัฒนาเด็ก การทำนอกจากเป็นการปลูกฝังความสามารถในการทำงานด้วยมือแล้ว ยังสร้างความเฉลียวฉลาดให้แก่บุคคลอีกด้วย

หลักแก้ว 9 ประการที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเป็นคาถาศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลอย่างจริงจังได้ นั่น อาจารย์คุณหญิงเบญจาย้ำว่า ครูอนุบาลต้องนำไปปฏิบัติกับเด็กโดยหมั่นประเมินผลงานของตัวเอง และรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องเหมาะสมกับความสนใจของเด็ก ๆ อยู่เสมอด้วย หลักแก้ว 9 ประการ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะถูกกล่าวมานานแล้ว แต่ยังทันสมัยเหมาะสมกับสังคมยุคปัจจุบัน ถ้าครูปฐมวัยทุกคนได้ยึดถือนำพาปฏิบัติ ย่อมมีผลต่อการบ่มเพาะให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีความสุขและเก่ง ตัวครูเองก็ได้ชื่อว่าเป็นครูที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูปฐมวัยที่แท้จริง

การวิจัยครั้งนี้กำหนดกรอบแนวคิดที่จะพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยที่เป็นครูประจำการทั้งด้านความรู้ทักษะในการจัดกิจกรรมการสอนรวมทั้งมุ่งพัฒนาเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูในฐานะครูปฐมวัยด้วย แต่เนื่องจากครูปฐมวัยที่ร่วมโครงการวิจัยเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะเดิมอยู่แล้ว การพัฒนาต่อไปจึงควรเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของครูเพื่อให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพสูง